

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-46-54>

УДК 336.17.51

РОЗВИТОК ІНСТИТУЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ОЩАДНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

DEVELOPMENT OF THE INSTITUTIONAL INFRASTRUCTURE OF THE SAVINGS SYSTEM OF UKRAINE

Козлов Вадим Петровичкандидат економічних наук, доцент,
Донецький національний університет імені Василя Стуса
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5454-4797>**Kozlov Vadym**

Vasyl' Stus Donetsk National University

Стаття присвячена актуальним питанням розвитку інституційної інфраструктури ощадної системи України. В сучасних умовах для забезпечення сталого розвитку економіки необхідно активізувати використання внутрішніх відтворювальних ресурсів. Недостатньо залученим залишається ресурс, який має потужний інвестиційний потенціал – внутрішні національні заощадження, зокрема, накопичення домашніх господарств. Роль національних заощаджень у забезпеченні сталого соціально-економічного розвитку держави обумовлює необхідність дослідження національної ощадної системи, визначення її сутності, методів розвитку та удосконалення. В статті визначено елементи ощадної системи, основні етапи ощадного процесу, сформульовано мету та завдання розвитку інституційної інфраструктури ощадної системи України. Приведено коротку характеристику методів її інституційного перетворення, до яких належать наступні методи: розвиток фондового ринку; забезпечення гарантій надійності ощадних інституцій; забезпечення довіри між учасниками ощадних відносин; запобігання недобросовісній конкуренції; впровадження нових ощадно-інвестиційних продуктів; підвищення фінансової грамотності населення; забезпечення розвитку недержавних пенсійних фондів.

Ключові слова: ощадна система, функції ощадної системи, інфраструктура ощадної системи, фінансова грамотність, недержавні пенсійні фонди.

The purpose of the article is to develop theoretical and practical recommendations for the formation and development of the savings system infrastructure in Ukraine. The methodology of the study is based on identifying the peculiarities of the development of the savings system of Ukraine and highlighting the main elements that influence this development, as well as on the principles of systematic and holistic approach to the study of phenomena. The research was based on the works of scholars devoted to the activities in the field of savings formation. The capabilities of the current financial system in Ukraine are not sufficient to ensure investment development. It is necessary to attract funds accumulated by the savings system. In the course of the study, based on the definition of the essence of institutional financial infrastructure, the author formulates a definition of the institutional infrastructure of the savings system. The article proposes methods for developing and improving the infrastructure of the savings system of Ukraine. The development of the stock market will make it attractive for private investors and increase the volume of organized savings. Improving the methods of state regulation and control over the activities of savings institutions will ensure their sustainable functioning in a competitive environment and the trust of savers. The development of new digital technologies, remote identification and remote financial services, and the introduction of promising mechanisms for attracting household savings will expand the savings system's ability to transform savings into investments. The level of financial literacy of the population affects the process of savings formation, so improving it is an important task for the state. Improving the infrastructure of the savings system should also take into account the reform of the pension system and the increased role of non-state pension funds. The proposed methods, if implemented in a comprehensive manner, will ensure an increase in the role of the savings system in increasing the growth rate of the country's economy.

Keywords: savings system, functions of the savings system, infrastructure of the savings system, financial literacy, non-state pension funds.

Постановка проблеми. Ситуація, яка склалася в ощадній сфері України, характеризується недостатнім рівнем розвитку інституційного середовища, скороченням купівельної спроможності доходів населення, що стримує процес формування заощаджень, а також низьким рівнем реалізації інвестиційної функції заощаджень. Актуальність теми дослідження пояснюється необхідністю пошуку можливостей для підвищення ролі ощадної системи у забезпеченні зростання національної економіки, зростання індивідуального та суспільного добробуту. Стійка національна ощадна система забезпечує формування значних інвестиційних ресурсів в економіці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання сутності, структури та характеристик ощадної системи розглядалися в роботах таких авторів як В. Л. Корінев, В. В. Литвин, Кашин Ю. І. Проблеми фінансової інфраструктури досліджувалися в роботах Стеценко Б. С. Роботи даних авторів вирішують ряд важливих науково-практичних завдань по реформуванню ощадної системи. Однак необхідно визначити сутність інституційної інфраструктури ощадної системи та основні методи її розвитку та удосконалення.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Розвиток економіки України на сучасному етапі потребує стабільних та значних інвестиційних ресурсів, однак проблема їх залучення є достатньо складною. Сучасна фінансова інфраструктура, яка склалася в країні, не дає можливості задовольнити всі потреби інвестиційного розвитку. Крім традиційних механізмів фінансування інвестицій необхідно використовувати можливості ощадної системи. Тому велике значення має необхідність вирішення практичних завдань у сфері розвитку ринку фінансових заощаджень та інфраструктури ощадної системи в Україні.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є розробка теоретичних та практичних рекомендацій по формуванню і розвитку інфраструктури ощадної системи в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Існують різні точки зору на те, як необхідно визначити ощадну систему країни. Однак більшість визначень зводиться до того, що це система, яка складається з відповідних елементів. Більшість економістів визначають ощадну систему країни як сукупність інституцій та відповідних відносин, що виникають між економічними суб'єктами в процесі створення грошових заощаджень, і які забезпечують формування, трансформацію та використання заощаджених ресурсів на потреби економіки та суспільства [1].

До елементів ощадної системи країни належать:

- заощадження, які представляють собою частину грошових коштів, що тимчасово вийшли з обігу, тобто дохід, який не було використано на купівлю товарів і послуг в рамках поточного споживання. Заощадження є метою самого ощадного процесу, метою функціонування ощадної системи;

- учасники ощадного процесу - заощадники (економічні суб'єкти, домашні господарства), які створюють заощадження, тобто забезпечують вилучення коштів зі свого грошового обігу і спрямування їх на цілі заощадження. Суттєву роль у ощадній системі сучасних розвинутих країн відіграють домашні господарства, які мають високий, стійкий до зміни економічної кон'юнктури ощадний потенціал. Економічні суб'єкти (підприємства і організації) також можуть мати заощадження, так як формують нерозподілений прибуток, фонди амортизаційних відрахувань. Однак їх заощадження у порівнянні з заощадженнями домогосподарств є значно меншими;

- ощадні інституції, тобто учасники ощадного процесу, метою діяльності яких є безпосередньо організація процесу залучення від заощадників тимчасово вільних коштів. Ощадні інституції можуть відрізнятися одна від одної за типом; видами операцій, які вони виконують; формою власності; організаційною структурою тощо. Національний банк України виділяє дві групи ощадних інституцій: 1) депозитні корпорації (комерційні банки, спеціалізовані ощадні організації); 2) недепозитні корпорації (недержавні пенсійні фонди, інвестиційні фонди, страхові компанії тощо) [2];

- держава – в особі органів державного регулювання та управління ощадним процесом (центральний банк країни, уряд, парламент, міністерства тощо) [1].

Заощадження виникають на основі відповідного ощадного процесу, сутність якого проявляється в його основних етапах:

- формування грошових заощаджень з доходів суб'єктів;

- вкладення грошових заощаджень у різні види активів з метою збереження вартості;

- формування капіталу шляхом примноження вартості заощаджених ресурсів;

– безпосереднє отримання суб'єктами доходів від заощаджень [3].

Сукупність ощадних інституцій являє собою інституційну інфраструктуру ощадної системи країни. Останнім часом вітчизняні науковці звернули увагу на необхідність дослідження проблематики інституційної фінансової інфраструктури. Серед підходів до визначення сутності інституційної фінансової інфраструктури найбільш аргументованим є підхід Стеценко Б. С., який визначає це поняття як «сукупність фінансових інституцій, які діють на фінансовому ринку, і в рамках сформованих економічних інститутів і за допомогою різноманітного інструментарію (фінансові інструменти, фінансові послуги та фінансові операції) забезпечують реалізацію функцій фінансового посередництва» [4].

Українські економісти вважають, що важливою складовою фінансового ринку є ощадний ринок, який об'єднує різні ощадні інституції, які за своєю структурою і характеристиками можуть бути присутніми у всіх секторах фінансового ринку. Функціонування ощадного ринку забезпечується дією фінансово-інвестиційного механізму, який направлений на залучення та інвестування грошових заощаджень економічних суб'єктів (як підприємств, організацій, так і домашніх господарств). При цьому здійснюється трансформація заощаджень в інвестиції [1].

Стосовно до інституційної інфраструктури ощадної системи її можна визначити як сукупність ощадних інституцій, які діють на фінансовому ринку, і на базі ощадних інститутів, з використанням фінансових інструментів і операцій забезпечують реалізацію функцій відтворення, резервування, трансформації заощаджень, а також реалізацію соціальної функції.

Метою розвитку інституційної інфраструктури ощадної системи України є забезпечення зростання економіки країни, підвищення добробуту населення.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати наступні завдання:

1) Забезпечити ліквідність та безпеку заощаджених коштів при організації ощадних відносин.

2) Забезпечити відповідну норму прибутковості заощаджень.

3) Стимулювати зростання суми заощаджень, необхідних для фінансування реальних інвестицій.

4) Забезпечити стабільність ощадної системи й недопущення ощадних криз.

Розвиток ощадної системи засновано на принципах: системність, інформаційна прозорість, підвищення якості обслуговування, принцип соціальної відповідальності.

До основних методів розвитку та удосконалення інфраструктури ощадної системи України належать методи її інституційного перетворення [5]:

– розвиток фондового ринку, поширення операцій з державними цінними паперами;

– забезпечення гарантій надійності інституцій, які залучають кошти на ощадні цілі та забезпечують їх інвестування;

– забезпечення інформаційної відкритості, а також довіри суб'єктів ощадних відносин до ощадно-інвестиційних інституцій;

– запобігання недобросовісній конкуренції на ощадному ринку;

– впровадження нових ощадно-інвестиційних продуктів;

– підвищення фінансової грамотності населення;

– продовження пенсійної реформи і забезпечення розвитку недержавних пенсійних фондів.

Фондовий ринок в Україні практично не розвинутий, що пояснюється як економічними, так і політичними причинами. Домашні господарства практично не беруть участь в операціях на фондовому ринку та не мають можливості направляти свої заощадження за допомогою інструментів цього ринку на цілі інвестування. Важливим напрямком розвитку фондового ринку є розширення використання цінних паперів для залучення коштів фізичних та юридичних осіб з метою формування організованих заощаджень. Необхідно забезпечити високий рівень зручності та доступності державних цінних паперів для населення та привабливі умови їх розміщення.

Необхідною умовою розвитку української ощадної системи є регулювання зі сторони держави процесів концентрації та контроль за різного роду угодами компаній, запобігачи тим самим недобросовісній конкуренції на ринку заощаджень. Подальший розвиток недержавних пенсійних фондів, фінансових, інвестиційних компаній, страхових організацій шляхом вдосконалення механізму державного контролю над їх діяльністю сприятиме формуванню реальної конкуренції на ринку заощаджень.

Важливим напрямком інституційного реформування ощадної системи є підвищення довіри суб'єктів ощадних відносин до

ощадно-інвестиційних інституцій і забезпечення інформаційної прозорості їх діяльності.

Впровадження нових ощадно-інвестиційних продуктів пов'язано з еволюцією технологічного укладу і розвитком нових цифрових технологій, що призводить до поширення нових форм заощаджень (наприклад, на основі електронних грошей), нових ощадно-інвестиційних продуктів (наприклад таких, які пропонують організації Fintech). Розвиток банківських операцій і послуг відбувається за напрямком диверсифікації ощадних, пенсійних, кредитних та платіжних фінансових інструментів на основі нових інтернет-технологій.

Останніми роками у світі зростає популярність платіжної системи «P2P-Banking», яка забезпечує проведення платежів між фізичними особами без участі банку, тому що такі платежі характеризуються зручністю, високою швидкістю та безпекою переказу коштів. P2P-кредитування являє собою нову форму інвестування, в рамках якої заощадники, які бажають отримати прибуток від своїх заощаджень, можуть видавати кредити індивідуальним позичальникам, представникам малого бізнесу тощо [6].

При такій формі кредитування заощадники можуть отримати більші відсотки за кредитом, а позичальники можуть самостійно вибирати тип кредиту, бажану ставку відсотка.

Повноцінне функціонування фінансової інфраструктури та розширення можливостей для заощадження коштів фізичних осіб пов'язано з розвитком небанківських фінансових установ, зокрема страхових компаній, фінансових компаній, кредитних спілок. Діяльність небанківських фінансових установ у сфері заощаджень посилює конкуренцію, сприяє економічному розвитку на регіональному рівні, розвитку малого і середнього бізнесу.

З підвищенням рівня фінансової грамотності населення, тобто підвищенням знань, уміння, зміною поведінкової моделі, зміною мотивації людей, збільшується вірогідність

прийняття успішних фінансових рішень, в тому числі і стосовно заощадження коштів. Фінансова грамотність впливає на економічну поведінку. Так при низькому рівні фінансової грамотності люди вдаються до запозичень коштів під високі проценти, мають проблеми з погашенням кредитів, не мають можливості та бажання до формування заощаджень.

Потенційно недержавні пенсійні фонди могли б стати стратегічними інвесторами економіки України. Для їх розвитку необхідно продовжувати пенсійну реформу (створювати додаткові умови для розвитку добровільних пенсійних накопичень через недержавні пенсійні фонди, інформувати населення про діяльність недержавних пенсійних фондів); створювати умови для посилення ролі недержавних пенсійних фондів) як інституційних інвесторів (сприятливе оподаткування, розширення інструментарію інвестування пенсійних накопичень, створення умов для підвищення надійності недержавних пенсійних фондів).

Висновки. Сформовано визначення інституційної інфраструктури ощадної системи, а також мету її розвитку в Україні. Виділено завдання, які необхідно виконати для того, щоб ощадна система країни відігравала значну роль у забезпечення зростання економіки країни, підвищенні добробуту населення. Запропоновано комплекс методів розвитку та удосконалення інфраструктури ощадної системи України до яких відносяться методи: розвиток фондового ринку, поширення операцій з державними цінними паперами; забезпечення гарантій надійності інституцій, які залучають кошти на ощадні цілі та забезпечують їх інвестування; забезпечення інформаційної відкритості, а також довіри суб'єктів ощадних відносин до ощадно-інвестиційних інституцій; запобігання недобросовісній конкуренції на ощадному ринку; впровадження нових ощадно-інвестиційних продуктів; підвищення фінансової грамотності населення; продовження пенсійної реформи і забезпечення розвитку недержавних пенсійних фондів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Корінев, В. Л. (2015) Теоретичні основи української ощадної системи та інституційного підходу до її формування. *Держава та регіони*, 2(83), 19–23.
2. Огляд небанківського фінансового сектору (2021). URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/oglyad-nebankivskogo-finansovogo-sektoru-traven-2021-roku>.
3. Кашин, Ю. И. (2011) Развитие сберегательной системы на переходном периоде развития экономики. *Банковские услуги*, 2, 17–22.

4. Стеценко, Б. С. (2019) Інституційна фінансова інфраструктура: глобальні імперативи та українські реалії. Київ : КНЕУ.
5. Литвин, В. В. (2016) Модели сберегательных систем по критерию уровня их самоорганизации. *Экономика: вчера, сегодня, завтра*. Том 6, 12А, 265–279.
6. Козлов, В. П. (2019) Банківські інновації та особливості їх розвитку в Україні. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія: «Економічні науки», 11, 160–164. DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2019-11-5418>.

REFERENCES:

1. Koriniev, V. L. (2015) Teoretychni osnovy ukraïnskoi oshchadnoi systemy ta instytutsiinoho pidkhotu do yii formuvannia [Theoretical foundations of the Ukrainian savings system and the institutional approach to its formation]. *Derzhava ta rehiony*, 2(83), 19–23. [in Ukrainian]
2. Ohliad nebankivskoho finansovoho sektoru [Overview of the non-banking financial sector] (2021). URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/oglyad-nebankivskogo-finansovogo-sektoru-traven-2021-roku>. [in Ukrainian]
3. Kashin, Yu. I. (2011) Razvitie sberegatelnoy sistemy na perekhodnom periode razvitiya ekonomiki [The development of the savings system during the transitional period of economic development]. *Bankovskie uslugi*, 2, 17–22. [in Russian]
4. Stetsenko, B. S. (2019) Instytutsiina finansova infrastruktura: hlobalni imperatyvy ta ukraïnski realii [Institutional financial infrastructure: global imperatives and Ukrainian realities]. Kyiv: KNEU. [in Ukrainian]
5. Litvin, V. V. (2016) Modeli sberegatelnykh sistem po kriteriyu urovnya ikh samoorganizaczii [Models of savings systems according to the criterion of the level of their self-organization]. *Ekonomika: vchera, segodnya, zavtra*, Tom 6, 12A, 265–279. [in Russian]
6. Kozlov, V. P. (2019) Bankivski innovatsii ta osoblyvosti yikh rozvytku v Ukraini [Banking innovations and peculiarities of their development in Ukraine]. *Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal «Internauka»*. Serii: «Ekonomichni nauky», 11, 160–164. DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2019-11-5418>. [in Ukrainian]